

Арт-агенцтва Artscape і культурныя правы бежанцаў

Серафіма Гайдук

Паводле інфармацыі, прадстаўленай у 2023 годзе ў дакладзе Спецыяльнага дакладчыка ў галіне культурных правоў Савета па правах чалавека ААН Аляксандры Ксантакі, прыкладна 3,6 % насельніцтва нашай планеты пражываюць за межамі сваёй краіны паходжання, з'яўляючыся мігрантамі розных катэгорый [1]. Людзі пераязджаюць з розных прычын. Некаторыя шукаюць лепшыя магчымасці, лепшую сістэму аховы здароўя, адукацыю, ваду і ежу. Іншыя пакутуюць ад беднасці ці экалагічных праблем. Некаторыя – уцякаюць ад пераследу і канфліктаў. Усе гэтыя людзі больш уразлівыя да парушэння правоў чалавека, уключаючы культурныя правы.

Што праўда, пытанне культурных правоў мігрантаў даўно адышло на другі план, саступіўшы месца праблеме бяспекі і праву на прытулак. Аднак няправільна было б іх ігнараваць ці лічыць другараднымі.

Як пазначана ў тым жа дакладзе, «ступень уразлівасці культурных правоў мігрантаў залежыць ад шматлікіх фактараў, у тым ліку ад іх статуса, нацыянальнага або сацыяльнага паходжання, колеры скуры, этнічнай прыналежнасці, гендэрнай прыналежнасці, сэксуальнай арыентацыі, наяўнасці капітала (эканамічнага, сацыяльнага, культурнага) і навыкаў. Яна таксама залежыць ад дзяржавы, якая прымае мігрантаў – яе палітыкі ў дачыненні да міграцыі і правоў чалавека ў цэлым, а таксама выканання дзяржавай сваіх міжнародных абавязацельстваў. Урэшце, і ад прымаючага насельніцтва, яго досведу, адукацыі і палітычных прыярытэтаў» [2].

Выкарыстанне мастацтва для інтэграцыі мігрантаў і іншых уразлівых груп – не вынаходства Artscape. Падобныя праекты існуюць у многіх краінах. Напрыклад, Музей цывілізацыі Квебека рэалізуе эксперыментальны праект «Сезам», накіраваны на павышэнне даступнасці музея і прыцягненне да стварэння выставак людзей, якія знаходзяцца ў асаблівых умовах, такіх як ізаляцыя, маргіналізацыя або інваліднасць. Праект супрацоўнічае з супольнасцямі і дакументуе іх гісторыі, адлюстроўваючы ў музейных калекцыях. Наведвальнікі могуць пазнаёміцца з тым, як выглядае жыццё ў асаблівых сітуацыях, у тым ліку жыццё мігрантаў, якія часта застаюцца незаўважанымі [3].

У Польшчы ваяводская публічная бібліятэка Кракава распрацавала план падтрымкі і дапамогі для ўкраінскай абшчыны, накіраваны на задавальненне іх патрэб і абарону культурных правоў.

[1] Report of the Special Rapporteur in the field of cultural rights. A/HRC/52/35: Cultural Rights and Migration.

[2] Ibid.

[3] Ibid.

← Фестываль «Культурныя рытмы» ладзіцца арт-агенцтвам Artscape да Дня бежанцаў. Фота з сацсетак ініцыятывы

Гэты праект не толькі надае дапамогу, але і спрыяе захаванню і развіццю культурнай ідэнтычнасці ўкраінскіх перасяленцаў, ствараючы ўмовы для доступу да інфармацыі, літаратуры і культурных рэсурсаў. Ініцыятыва з'яўляецца часткай шэрагу мер, накіраваных на падтрымку перамешчаных асоб з Украіны [4].

У Літве прыкладна 10% насельніцтва складаюць мігранты, якія з розных прычын пакінулі родныя дамы. Цяпер яны не толькі наладжваюць новае жыццё ў новай краіне, але і задумваюцца аб захаванні сваёй ідэнтычнасці. Ім даводзіцца шукаць баланс паміж маніфестацыяй сваіх культурных асаблівасцей і неабходнасцю інтэграцыі ў новую супольнасць. Часта пошук балансу можа быць цяжкім, асабліва калі ў прымаючым грамадстве няма адпаведных механізмаў. Безумоўна, напрацоўка такіх механізмаў – гэта ў невялікай ступені адказнасць самога грамадства і дзяржаўных структур. Аднак у некаторых выпадках з гэтым могуць лепш справіцца менавіта недзяржаўныя арганізацыі, такія як арт-агенцтва Artscape.

[4] Report of the Special Rapporteur in the field of cultural rights. A/HRC/52/35: Cultural Rights and Migration.

Не асімілявацца, а дэманстраваць сваю ідэнтычнасць

Місія Artscape

У сучасным свеце, дзе сацыяльныя бар'еры і няроўнасць застаюцца вострымі праблемамі, культура і мастацтва адыгрываюць ключавую ролю ў іх пераадоленні. Вільнюская грамадская арганізацыя Арт-агенцтва «Artscape» – гэта платформа, якая дае магчымасць уразлівым групам не проста ўдзельнічаць у культурным жыцці, але і ініцыяваць змены праз мастацтва. У гэтым артыкуле мы разгледзім, як Artscape рэалізуе сваю місію, працуючы на скрыжаванні творчасці, адукацыі і сацыяльнай актыўнасці, і якім чынам гэтая ініцыятыва дапамагае будаваць адкрытае і талерантнае грамадства.

Асноўная місія Artscape заключаецца ў спрашчэнні доступу да культуры і стварэнні ўмоў для ўзаемадзеяння розных супольнасцей праз мастацкія праекты і адукацыйныя праграмы. Супрацоўнічаючы з прафесійнымі мастакамі, мясцовымі супольнасцямі і ўразлівымі групамі, Artscape стварае прастору для самавыяўлення і паўнаўладнага ўдзелу бежанцаў і вымушаных мігрантаў у культурным жыцці літоўскай сталіцы. У аснове гэтай працы ляжыць перакананне, што мастацтва здольнае стаць магутным інструментам для пошуку сацыяльных рашэнняў і падтрымкі тых, хто мае патрэбу ў голасе.

Сайт арт-агенцтва
Artscape

[5] Apie.
<https://artscape.lt/apie/>

[6] Фестиваль Cultural Rhythms.
<https://artscape.lt/en/projektas/refugee-day-2023-cultural-rhythms-festival/>

[7] Baigėsi pirmasis „Artscape“
 mentorystės programos etapas
 // <https://artscape.lt/naujienos/baigesi-pirmasis-artscape-mentorystes-programos-etapas/>

Першапачаткова агенцтва было заснаванае з мэтай падтрымкі літоўскіх мастакоў і дапамогі ў прафесійным развіцці, аднак пазней арганізацыя паставіла перад сабой больш амбітную мэту – даць магчымасць працягваць займацца мастацтвам (часам нават прафесійным!) тым, хто з-за складаных жыццёвых абставін пазбаўлены такой магчымасці. «Так мастацтва ў кантэксце «Artscape» стала нечым большым, чым проста актыўнасць і самавыяўленне, яно ператварылася ў з’яву, якая спрыяе дыялогу, забяспечвае эмацыйную падтрымку і бяспеку, стварае таварыскасць, адукоўвае грамадства і здымае стыгмы з розных груп людзей», – гаворыцца на афіцыйным сайце арганізацыі [5].

І сапраўды, менавіта мастацтва дае магчымасць гаварыць на складаныя тэмы, прымальным спосабам выяўляць і абменьвацца далікатным досведам. Мастацтва нараджаецца з аўтэнтчнага досведу, таму дазваляе ўбачыць свет вачыма іншага, дыстанцыявацца ад ідэалагічнага ці сацыяльнага ціску, выказаць асабістыя ісціны і адчуць сябе ў іх спакойна і бяспечна.

Галоўныя праекты арганізацыі

Дзейнасць арт-агенцтва інтэнсіўная. Напрыклад, яны праводзяць штогадовы фестываль «Культурныя рытмы» (Kultūry ritmu festivalis) [6], прымеркаваны да Сусветнага дня бежанцаў 20 чэрвеня. Гэта вялікае мерапрыемства ладзіцца у Вільнюсе і з’яўляецца платформай для прасоўвання і рэалізацыі культурных правоў мігрантаў, асабліва бежанцаў. Галоўная мэта такога мерапрыемства, на думку аўтаркі гэтага тэксту, якая ўдзельнічала ў фестывалі ў якасці валанцёркі, – стварыць пляцоўку для рэпрэзентацыі бежанцамі ўласных культур. Гэта не толькі дэманстрацыя форм мастацтва: фестываль стварае пачуццё бяспекі ў новым культурным асяроддзі, бо не прымушае адмаўляцца ад «роднай» культурнай ідэнтычнасці, а дае права і магчымасць на яе дэманстрацыю. Скажам, у 2023 годзе адзначэнне Сусветнага дня бежанцаў адбывалася ў суправаджэнні музыкі Ар’і Арамнежада, чыя творчасць забароненая ў Іране.

У 2024 годзе агенцтва запусціла вялікую ментарскую праграму «Звязаныя культурай» (Sujungti kultūros), накіраваную на папулярныя дзейнасці творцаў, якія атрымалі прытулак у Літве. На працягу сямі месяцаў для трынаццаці ўдзельнікаў праграмы – артыстаў тэатра, мастакоў, музыкантаў, літаратараў і прадстаўнікоў іншых галін мастацтва – было праведзена каля 20 індыўдуальных і групавых сустрэч з літоўскімі прафесіяналамі ад культуры. У чэрвені 2024 года ў Музеі МО (прыватны музей сучаснага мастацтва ў Вільнюсе) была адкрытая выстава, падчас якой шэсць удзельнікаў праграмы прадставілі ўласныя творы [7].

Яшчэ адным значным дасягненнем арганізацыі стала правядзенне творчых майстэрняў для дзяцей бежанцаў. На працягу чаты-

фестываль «Культурныя
 рытмы» (Kultūry ritmu
 festivalis)

праграма «Звязаныя
 культурай» (Sujungti
 kultūros)

Творчыя майстэрні
 для дзяцей бежанцаў

[8] Įvyko „Artscape“ kūrybinės misijos kartu su Lietuvos Raudonojo Kryžiumi vaikams ir jaunimui. <https://artscape.lt/naujienos/ivyko-artscape-kurybines-misijos-kartu-su-lietuvos-raudonoju-kryziumi-vaikams-ir-jaunimui/>

← Фестываль «Культурныя рытмы» ладзіцца арт-агенцтвам Artscape да Дня бежанцаў.
Фота з сацсетак ініцыятывы

рох гадоў творчыя майстэрні дапамагаюць удзельнікам з Беларусі, Украіны, Расіі, Таджыкістана і Сірыі адаптавацца праз мастацтва. У праекце задзейнічана каманда з 18 прафесійных мастакоў, якія праводзяць заняткі па харэаграфіі, сцэнічным мастацтве і арт-тэрапіі, акцэнтуючы ўвагу на інтарэсах і мэтах удзельнікаў. Толькі за 2024 год было праведзена больш за 100 мерапрыемстваў. Праект стымулюе сацыяльную інтэграцыю, садзейнічае эмацыянаму дабрабыту і развіццю творчых здольнасцей. Культурныя праграмы творчых майстэрняў уключаюць таксама наведванне музеяў і ўдзел у выставах [8].

Высновы

Можна сказаць, што інтэграцыя мігрантаў праз мастацтва становіцца важным інструментам пераадолення сацыяльных бар'ераў, умацавання іх культурных правоў і стварэння дыялогу паміж рознымі супольнасцямі. Досвед арганізацыі Artscape паказвае, што творчыя ініцыятывы могуць не толькі садзейнічаць адаптацыі ўразлівых груп, але і стаць платформай для выражэння іх ідэнтычнасці, спрыяючы фарміраванню больш талерантнага грамадства. Уключэнне мігрантаў у культурныя праекты дазваляе адначасова захоўваць іх культурную ўнікальнасць і ўмацоўваць сувязі з прымаючай супольнасцю, адкрываючы шлях да ўзаемаразумення, павагі і развіцця агульнай культурнай прасторы.

Практыка, назапашаная арганізацыяй за гады працы, таксама можа стаць зыходным пунктам для фарміравання новай палітыкі дзяржавы ў адносінах да гэтай сацыяльнай групы.

